
ПРАВОВА ОХОРОНА НЕТРАДИЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ю. С. КАНАРИК, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного та господарського права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
E-mail: juliia.kanarik@ukr.net

А. В. МАРЧУК, студент магістратури 2 року навчання,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
E-mail: marchuk1607@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто загальні засади правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. Проаналізовано нинішній стан правового регулювання захисту інтелектуальної власності відповідно до чинного законодавства. Автором окреслено проблемні моменти і прогалини у нормативно-правових актах, що потребують подальшого опрацювання.

Ключові слова: інтелектуальна власність, правове регулювання відносин, об'єкт права інтелектуальної власності, нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності, захист

Актуальність.

Діяльність людей щодо створення об'єктів інтелектуальної власності, зокрема, творів у галузі науки, літератури і мистецтва, з найдавніших часів є однією з рушійних сил розвитку суспільства й світу. Одним із головних показників цивілізованості суспільства у всі часи був і залишається рівень його уваги до розвитку науки, культури і техніки. Від того, наскільки є значним інтелектуальний потенціал суспільства і яким є ступінь його культурного розвитку, залежить, у підсумку, вирішення економічних проблем, які постають перед ним.

На сучасному етапі економічного розвитку важливе значення має створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності. Адже збіль-

шення інновацій, нововведень зумовлює створення робочих місць у нових галузях, які визначають стан світової економіки XXI ст. – економіки, що базується на знаннях. Захист інтелектуальної власності стосується також і створення цивілізованого ринкового середовища, де як виробники, так і споживачі були б надійно захищені від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності, контрафактної продукції, виробництвом фальсифікованих товарів [1, с. 23].

Наявність сучасної, міжнародної, широко визнаної системи інтелектуальної власності є необхідним елементом для досягнення високого економічного та соціального зростання нашої держави. Охорона інтелекту-

альної власності сприяє використанню винахідницьких і творчих талантів суспільства, що, в свою чергу, є дуже важливим для повноцінного розвитку держави. Саме тому регулювання цієї сфери відіграє неабияку роль у збереженні науково-технічного та інтелектуального потенціалу України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідженням проблем сфери інтелектуальної власності в різні періоди займалися такі видатні вчені, як: Г. Андрощук, В. Дроб'язко, О. Підпригора, О. Святоцький, Р. Стефанчук, Р. Шишка та ін. Проблематика правової охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності досліджувалась, зокрема, В. Алієвою-Барановською, В. Базилевичем, О. Бутнік-Сіверським, О. Вінник, М. Потоцьким, О. Харенко, В. Щербиною та ін. Однак, сучасні умови життєдіяльності нашої країни, динамічний розвиток чинного законодавства вимагають проведення дослідження проблематики захисту нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, зокрема, як на рівні законодавства, так й практики його реалізації.

Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу й узагальнення чинного законодавства України, точок зору відомих юристів, аналітиків та практиків, публікацій у спеціальній і періодичній пресі провести теоретико-правове дослідження проблем правового регулювання правової охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності.

Матеріали і методи дослідження складають загальнотеоретичні методи та підходи до визначення змісту інституту права інтелектуальної власності. З цією метою використо-

вується система як загально-філософських, загальнонаукових, так і спеціальних методів дослідження. Положення та висновки дослідження ґрунтуються на нормах Конституції України, законів України, а також міжнародно-правових актів у сфері права інтелектуальної власності.

Результати.

На даному етапі ринкових відносин нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності створюють значну частку активів підприємств найбільш розвинених економік. Про те, що інтелектуальна власність «виступає» як товар, свідчить світовий досвід, який показує, що питома вага інтелектуальної власності може сягати 35 % капіталу виробничих підприємств [2, с. 158].

Інтелектуальна власність – це права на результати розумової діяльності людини, які є об'єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право на результати інтелектуальної діяльності є правом особливого роду, відмінним від права власності й належить до категорії абсолютних прав, відображає панування над результатом інтелектуальної діяльності, що здійснюється за допомогою майнових та особистих майнових прав.

Законодавство України, що регулює відносини інтелектуальної власності, перебуває у стані трансформації. Велике значення мають положення Конституції України, що закріплюють свободу творчості та захист інтелектуальної власності. Специфічною особливістю четвертої книги ЦК України є наявність у ній глави 35 «Загальні положення про право інтелектуальної власності», у якій викладені

загальні норми, що в тій чи іншій мірі стосуються усіх об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, й нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності. Питання інтелектуальної власності в Україні на більш детальному рівні регулюються низкою законодавчих актів, серед яких Закони України «Про авторське та суміжні права», «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та деякі інші. Поняття інтелектуальної власності в об'єктивному значенні є узагальнюючим по відношенню до цілої низки правових інститутів, до яких відносяться авторське право та суміжні права, патентне право, право на товарні знаки та деякі інші інститути.

Загалом, специфічні особливості кожного об'єкта права інтелектуальної власності зумовлюють певні їх відмінності. Стосовно кожного окремого об'єкта прав інтелектуальної власності законодавством визначений їх правовий режим.

Існує декілька класифікацій об'єктів інтелектуальної власності. Об'єкти інтелектуальної власності у вітчизняному законодавстві поділяються на об'єкти авторського права і суміжних прав, об'єкти промислової власності та нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

Об'єкти авторського права – це твори науки, літератури і мистецтва, які є результатом творчої діяльності, незалежно від призначення, достоїнства і змісту твору, а також від способу і форми його вираження. У національному законодавстві в галузі авторського права визначено списки таких об'єктів, які, на жаль не є вичерпними. Авторське право поширюється на опубліковані твори, а саме: художні, музичні, літературні, фотографічні, кінематографічні, аудіовізуальні твори; комп'ютерні програми, бази да-

них, тобто сукупність даних, матеріалів або творів, представлених у машинозчитуваній формі; науково-технічна інформація – це інформація, документована на яких-небудь носіях, або публічно оголошені результати науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт, іншої науково-технічної і виробничої діяльності, зафіксовані у формі, що забезпечує можливість їх відтворення, використання і поширення. Авторське право не поширюється на ідеї, методи, процеси, способи, концепції, принципи, відкриття або прості факти. Передача права власності на матеріальний об'єкт або права володіння матеріальним об'єктом сама по собі не тягне за собою передачі яких-небудь авторських прав на твір, виражений у цьому об'єкті [3, с. 32]. Суміжні права означають права, суміжні з авторським правом. Існує три різновиди суміжних прав: права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення [3, с. 33].

Об'єкти авторського і суміжних прав регулюються Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. [4, ст. 1] об'єкти авторського права регламентуються Всесвітньою конвенцією про авторське право 1952 р. та Бернською конвенцією про охорону літературних та художніх творів (Паризький Акт від 24 липня 1971 р.) [5, ст. 1].

Право на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності – це правова охорона таких результатів інтелектуальної діяльності як, сорти рослин, топографії інтегральних мікросхем, комерційна таємниця (ноу-хау). Зазначимо, що в умовах постійного розширення міжнародної наукової співпраці України, все більшого значення набувають питання, пов'язані із взаємною передачею і використанням не тільки запатентованих об'єктів інтелектуальної власності, але і тих, які не захищені патентами

виключного права – ноу-хау. Знання і досвід традиційно визначається поняттям ноу-хау (знати, як це робити). Ноу-хау – це секретна на даний момент часу сукупність інформації у вигляді незапатентованих технічних і інших рішень, знань і практики, що необхідні для організації на найбільш високому рівні виробництва прогресивної конкурентоздатної продукції або найбільш ефективного здійснення інших видів діяльності: комерційної, фінансової, адміністративної та ін. [6, с. 25] Проблема захисту ноу-хау повинна бути врахована патентним відомством України і прийнята законодавчими правовими нормативами.

Отже, на сучасному етапі розвитку нашої країни актуальним є питання створення ефективної системи захисту прав, що має спиратися на відповідну нормативно-правову базу та інфраструктуру, укомплектовану необхідною кількістю фахівців з відповідною підготовкою і досвідом. Без належної системи, що забезпечує як захист прав, так і запобігання можливості отримання аналогічних прав іншими особами, система охорони інтелектуальної власності не має цінності.

Важливо враховувати, що в основному уже сформувалася глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності. Україна повинна адаптуватися до неї, якщо планує розвиватися як складова частина світового господарства, а не як економіка, відмежована від світових тенденцій соціально-економічного й технологічного розвитку. За останні роки Україна значно активізувала процес входження в світові структури, що регулюють інтелектуальну власність і є учасницею багатьох універсальних міжнародних конвенцій і договорів у цій сфері, однак ще не за-

вершено процес приєднання до ряду міжнародних конвенцій та договорів.

Сьогодні право інтелектуальної власності в Україні максимально наближене до міжнародних стандартів та в основному відповідає вимогам міжнародних угод, у ньому використані найновіші досягнення правової науки і воно постійно вдосконалюється. З метою забезпечення належного рівня правової охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, який відповідає міжнародним нормам і стандартам, в Україні постійно здійснюються заходи у цій сфері, включаючи ефективні засоби забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, за такими напрямками: удосконалення чинного законодавства та механізмів реалізації норм законодавства.

Основним напрямком удосконалення законодавства є забезпечення гарантованості захисту прав інтелектуальної власності. Проте, розгляд справ щодо захисту прав інтелектуальної власності є досить складним, оскільки ці відносини регулюються великою кількістю нормативно-правових актів, у тому числі й міжнародних. Найбільше труднощів виникає у встановленні суб'єктів відносин і сторін у справі, оскільки здебільшого звертаються організації колективного управління авторськими правами. Поряд із цим виникають труднощі щодо визначення юрисдикції таких справ, оскільки організації, хоч і є юридичними особами, звертаються від імені власників авторських прав – фізичних осіб.

У той же час справи щодо захисту прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності не є поширеною категорією у місцевих судах. Більше того, Верховний Суд не зробив жодного правового висновку у справах указаної категорії. Є тільки висновки, зроблені палатами в господарських та

адміністративних справах, що ускладнює формування судової практики.

Однак, можна констатувати, що аналіз негативних явищ у сфері правової охорони та захисту авторського права і суміжних прав, все ж таки свідчить про необхідність постійного узагальнення та аналізу судової практики у справах щодо захисту порушених прав інтелектуальної власності.

У чинному законодавстві України про інтелектуальну власність більш вдало склалася система захисту авторських і суміжних прав. Щодо захисту прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, то її не можна визнати задовільною. Виходячи з реального стану речей, система захисту прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, що склалася в Україні, потребує перегляду й удосконалення. Не можна стверджувати, що наша держава у цій сфері нічого не робить. Але існуючі правові засоби захисту не досягають мети, не забезпечують надійного та ефективного захисту права на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

Висновки і перспективи.

З метою удосконалення ефективності захисту нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, пропонуємо:

– здійснити комплексну розробку національного законодавства у сфері захисту права інтелектуальної власності, до якого мають бути імплементовані положення міжнародних нормативно-правових актів та європейського законодавства, зокрема, на виконання положень Угоди про Асоціацію з ЄС;

– розробити національну стратегію розвитку системи правової охорони й захисту нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності;

– здійснити переформування засад діяльності правоохоронних та судових органів, у тому числі створити конкурентні умови для здійснення правосуддя (реальне введення недержавного (третейського) судочинства, створення спеціалізованих судів, до яких відносять і Вищий суд з питань інтелектуальної власності, утворений згідно з Указом Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» від 29 вересня 2017 р.), що сприятиме посиленню дії господарсько-правового механізму захисту прав інтелектуальної власності;

– здійснювати активний обмін інформацією з питань захисту нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності як у межах України, так і між міжнародними, європейськими та національними уповноваженими органами.

Впровадження та реалізація зазначених заходів надасть можливість створити в Україні умови, привабливі для бізнесу та інвестування, а також для підтримки та забезпечення поваги до автора, творця в Україні.

Список використаних джерел

1. Мельник О.М. Охорона інтелектуальної власності в Україні. Форум права. 2014. № 2. С. 258–261.
2. Тропін В.В. Використання об'єктів інтелектуальної власності у господарській діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Наше право. 2014. № 6. С. 157–161.
3. Андрощук Г.О., Работягова Л.І. Міжнародна система охорони інтелектуальної власності: організаційно-правові засади: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2017. 124 с.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 11 липня 2001 р. № 3792-XII. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 43. Ст. 214.

5. Всесвітня конвенція про авторське право (переглянута) від 24 липня 1971 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_006
6. Вітчизняний та світовий досвід правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності: зб. наук. пр. за матеріалами V Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Черкаси, 7–8 квіт. 2016 р.). За заг. ред. О.В. Черевка, О.П. Орлюк. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. 131 с.
3. Androshchuk, H.O., Rabotiahova, L.I. (2017). Mizhnarodna systema okhorony intelektualnoi vlasnosti: orhanizatsiino-pravovi zasady [International system of protection of intellectual property: organizational and legal principles]. Kyiv: Interservis, 124.
4. Pro avtorske pravo i sumizhni prava [On Copyright and Related Rights]: Zakon Ukrainy № 3792-XII (2001). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 43, 214.
5. Vsesvitnia konventsiiia pro avtorske pravo (perehlianuta) [World Copyright Convention (revised)] (1971). Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_006.
6. Cherevka, O.V., Orliuk, O.P. (2016). Vitchyznianyi ta svitovyi dosvid pravovoho rehuliuвання vidnosyn u sferi intelektualnoi vlasnosti [Domestic and world experience of legal regulation of relations in the field of intellectual property]: zb. nauk. pr. za materialamy V vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf. (Cherkasy, 7–8 kvit. 2016). Cherkasy: ChNU im. Bohdana Khmelnytskoho, 131.

References

1. Melnyk, O.M. (2014). Okhorona intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Protection of Intellectual Property in Ukraine]. Forum prava, 2, 258–261.
2. Tropin, V.V. (2014). Vykorystannia ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti v hospodarskii diialnosti silskohospodarskykh obsluhovuiuchykh kooperatyviv [Use of intellectual property objects in the economic activity of agricultural service cooperatives]. Nashe pravo, 6, 157–161.
3. Androshchuk, H.O., Rabotiahova, L.I. (2017). Mizhnarodna systema okhorony intelektualnoi vlasnosti: orhanizatsiino-pravovi zasady [International system of protection of intellectual property: organizational and legal principles]. Kyiv: Interservis, 124.
4. Pro avtorske pravo i sumizhni prava [On Copyright and Related Rights]: Zakon Ukrainy № 3792-XII (2001). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 43, 214.
5. Vsesvitnia konventsiiia pro avtorske pravo (perehlianuta) [World Copyright Convention (revised)] (1971). Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_006.
6. Cherevka, O.V., Orliuk, O.P. (2016). Vitchyznianyi ta svitovyi dosvid pravovoho rehuliuвання vidnosyn u sferi intelektualnoi vlasnosti [Domestic and world experience of legal regulation of relations in the field of intellectual property]: zb. nauk. pr. za materialamy V vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf. (Cherkasy, 7–8 kvit. 2016). Cherkasy: ChNU im. Bohdana Khmelnytskoho, 131.

Yu.S. Kanarik, A.V. Marchuk (2019). Legal protection of non-traditional intellectual property rights objects. Law. Human. Environment, 10(1): 114–119, <https://doi.org/10.31548/law2019.01.016>.

Summary. The article deals with the general principles of legal regulation of relations in the field of intellectual property. The present state of the legal regulation of protection of intellectual property in accordance with the current legislation is analyzed. The author outlines the problematic moments and gaps in normative and legal acts that require further elaboration.

Keywords: intellectual property, legal regulation of relations, object of intellectual property rights, non-traditional objects of intellectual property rights, protection
